

Anna Murawska

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich - Bydgoszcz

Zróżnicowanie konsumpcji owoców i warzyw w różnych typach polskich gospodarstw domowych

Streszczenie

Idea zrównoważonego rozwoju, produkcji i konsumpcji powoli kształtuje świadomość Polaków, a podstawowym jej wyzwaniem jest realizacja odpowiedzialnej konsumpcji żywności. To od codziennych żywieniowych wyborów konsumentów będzie zależał ich stan zdrowia, jakość życia oraz stan środowiska przyrodniczego. Celem artykułu badawczego jest przedstawienie poziomu, struktury i zróżnicowania wydatków i spożycia owoców i warzyw w zależności od typu gospodarstwa domowego. W artykule wykorzystano dane pochodzące z badań budżetów gospodarstw domowych w 2016 roku. Podczas analiz zastosowano metody statystyczne, opisowe i porównawcze, zaprezentowano wskaźniki struktury, miary położenia oraz zmienności. Z przeprowadzonych analiz wynika, że poziom konsumpcji owoców i warzyw przez polskie gospodarstwa domowe jest zróżnicowany, przy czym skala tego zróżnicowania jest uzależniona od typu gospodarstwa domowego. Wśród determinant różnicujących gospodarstwa domowe są takie czynniki jak: przynależność do grupy społeczno-ekonomicznej, dochody, typ biologiczny, wykształcenie głowy domu czy lokalizacja gospodarstwa domowego.

Słowa kluczowe: konsumpcja, żywność, owoce, warzywa, gospodarstwo domowe, różnice.

Kody JEL: D10, D12, I12

Wstęp

Świadomy i odpowiedzialny konsument to zasadniczy podmiot realizacji koncepcji zrównoważonej produkcji i konsumpcji. Z tym pojęciem identyfikuje się osoba, która zaspokaja potrzeby przy wykorzystaniu produktów, ale robi to świadomie. Kupując towary zachowuje się rozważnie i etycznie, a podejmując decyzje o zakupie, bierze pod uwagę, czy jest to produkt właściwy pod względem zdrowotnym i przyjazny dla środowiska naturalnego. To konsumenci przez dokonywane wybory tworzą indywidualne wzorce konsumpcji (Dąbrowska, Ozimek 2010), które następnie przekładają się na wzorce całych społeczeństw.

Zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju Polski (GUS 2016) jednym ze wskaźników charakteryzujących wzorce konsumpcji jest struktura wydatków na dobra i usługi konsumpcyjne oraz poziom ich konsumpcji. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny podkreśla, że podczas działań należy skupić się na dziedzinach o największym wpływie na środowisko, a źródłem większości szkodliwych skutków dla środowiska jest m.in. konsumpcja produktów żywnościowych i napojów (Marlière 2012). Ponieważ uznaje się, że

produkcja mięsa wywiera większe negatywne skutki dla środowiska niż produkcja owoców i warzyw, konsumując więcej produktów pochodzenia roślinnego, a ograniczając spożycie mięsa, społeczeństwo przyczyni się do zmniejszenia zużycia wielu zasobów naturalnych, szczególnie wody, obniży się produkcja zanieczyszczeń, zmniejszy się efekt cieplarniany przez ograniczenie produkcji metanu i tym samym wzrośnie jakość życia ludzi.

W tym aspekcie ważne jest podniesienie świadomości konsumentów dotyczącej zasad odpowiedzialnej i zrównoważonej konsumpcji, zwłaszcza konsumpcji żywności, ponieważ to gospodarstwa domowe przez swoje wybory i decyzje odnośnie do nabywania dóbr żywnościowych, nieżywnościowych i usług, przyczyniają się w znaczącym stopniu do powstawania problemów środowiskowych, zanieczyszczenia powietrza, wody i generowania odpadów (Murawska 2015). Ekologizacja życia powoduje większą dbałość o środowisko naturalne, ale także o własne zdrowie i kondycję organizmu, a działania edukacyjne w zakresie zdrowego odżywiania doprowadziły do zmiany świadomości konsumentów (Rachocka 2003). Pojęcie ochrony zdrowia, rozumiane niegdyś jako zaniechanie działań bezpośrednio szkodliwych, zostało znacznie rozwinięte. Obecnie przedstawiane jest jako konieczność kontroli odżywiania, stylu życia, higieny, zabiegów kosmetycznych i rekreacyjnych (Starnawska 1996). Konsumenty coraz częściej, podczas swoich decyzji nabywczych i konsumpcyjnych, zaczynają preferować produkty „zdrowe”, „świeże”, „naturalne”, unikać tych, które zawierają konserwanty, dbać o odpowiednią dietę o zróżnicowanych wartościach odżywczych, uprawiać sport, żyć w zgodzie z naturą itp.

Na wybór pożywienia i jego konsumpcję wpływa wiele czynników, wśród których można wymienić bodźce wewnętrzne, tj. odczuwanie głodu, łaknienie, oraz bodźce zewnętrzne, a wśród nich czynniki ekonomiczne, np. podaż, cenę, dochód, wydatki i ich strukturę, zasobność gospodarstwa domowego (Gutkowska, Ozimek 2009), klimatyczne, kulturowe, społeczne, psychologiczne czy postęp naukowo-techniczny (Bertrandt i in. 2009). Podobnie jak w przypadku wszelkich nawyków żywieniowych, również na konsumpcję owoców i warzyw wpływają czynniki związane ze środowiskiem fizycznym, społecznym i kulturowym, czynniki osobiste, takie jak preferencje smakowe, poziom niezależności oraz świadomość zdrowotna (EUFIC 2012), a także czynniki różnicujące i charakteryzujące gospodarstwa domowe takie jak grupa społeczno-ekonomiczna, dochody, typ biologiczny czy miejsce zamieszkania.

Cel, materiał i metoda

Celem artykułu jest przedstawienie zróżnicowania poziomu i struktury wydatków oraz spożycia owoców i warzyw w zależności od typu gospodarstwa domowego. Do realizacji celu wykorzystano zagregowane dane pochodzące z badań budżetów gospodarstw domowych w 2016 roku, dodatkowo skorzystano z innych opracowań i materiałów źródłowych o charakterze wtórnym. Podczas analiz zastosowano metody statystyczne, opisowe i porównawcze, zaprezentowano wskaźniki struktury, miary położenia oraz zmienności (współczynnik zmienności V_s , miarę rozstępu R i miarę dystansu D). W szczególności dokonano analizy zróżnicowania spożycia owoców i warzyw uwzględniając typ gospodarstwa domo-

wego. Zgodnie ze zgromadzonymi danymi pochodzącymi z badań budżetów gospodarstw domowych w Polsce, wyodrębniono następujące kryteria typów gospodarstw domowych:

1. grupa społeczno-ekonomiczna (gospodarstwa domowe pracowników na stanowiskach robotniczych, nierobotniczych, rolników, pracujących na własny rachunek, emerytów, rencistów);
2. grupa kwintylowa (I, II, III, IV, V);
3. typ biologiczny (małżeństwa bez dzieci, małżeństwa z 1 dzieckiem na utrzymaniu, dwojgiem oraz trojgiem i więcej na utrzymaniu, matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu);
4. poziom wykształcenia głowy domu (wyższe, policealne, średnie zawodowe i ogólnokształcące, zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, podstawowe ukończone, bez wykształcenia);
5. klasa miejscowości zamieszkania (miasto o liczbie mieszkańców poniżej 20 tys., 20-99, 100-199, 200-499, 500 i więcej, wieś);
6. region (centralny, południowy, wschodni, północno-zachodni, południowo-zachodni, północny);
7. województwo (16 województw Polski według NUTS 2) (GUS 2017).

Poziom i struktura wydatków i konsumpcji owoców i warzyw w zależności od typu gospodarstwa domowego

W ostatnich kilkunastu latach nastąpił spadek spożycia owoców i warzyw świeżych przy jednoczesnym wzroście konsumpcji ich przetworów. Równocześnie spadły preferencje konsumpcji jabłek przy wzroście konsumpcji owoców południowych, spadło spożycie ziemniaków, kapusty oraz warzyw korzeniowych, czyli gatunków będących bardzo ważnym elementem diety Polaków, a wzrosło spożycie pomidorów oraz warzyw z grupy pozostałe, co wskazuje na zwiększanie się różnorodności spożywanych gatunków (Jąder, Wawrzyniak 2015; Murawska 2016).

W 2016 roku przeciętne miesięczne wydatki na towary i usługi konsumpcyjne na 1 osobę w gospodarstwie domowym wynosiły 1083 zł, na żywność i napoje bezalkoholowe 273 zł, na żywność – 249 zł, w tym na owoce – 18 zł, a na warzywa – 30 zł. Udział wydatków na owoce w wydatkach na żywność ogółem wynosił 7,1%, w tym 2,3% stanowiły owoce cytrusowe i banany, 3,6% owoce świeże i 1,2% owoce suszone, mrożone, orzechy i przetwory owocowe. Udział wydatków na warzywa w wydatkach na żywność ogółem jest większy niż owoców i w 2016 roku wynosił 12,1%, w tym 7,0% ogółu wydatków stanowiły warzywa świeże lub chłodzone, 1,6% – ziemniaki, 0,5% – warzywa i grzyby mrożone i 3,0% – warzywa suszone i przetwory warzywne. Z kolei na soki owocowe miesięcznie jedna osoba w gospodarstwie domowym przeznaczą niespełna 2 zł (1% ogółu wydatków na żywność), a na soki owocowo-warzywne 1 zł (0,3%) (por. tabela 1).

Na owoce i warzywa ogółem najczęściej przeciętnie miesięcznie wydają gospodarstwa domowe emerytów (na owoce – 23 zł, na warzywa – 37 zł), a najmniej - pracowników na stanowiskach robotniczych i rolników (owoce – 12-13 zł, warzywa – 25-26 zł). Na świeże owoce i warzywa najczęściej miesięcznie wydają gospodarstwa emerytów, najmniej pracowników na stanowiskach robotniczych. Na owoce i warzywa suszone i przetwory owocowe

i warzywne największe wydatki ponoszą gospodarstwa pracowników na stanowiskach nierobotniczych i pracujących na własny rachunek, najmniejsze pracowników na stanowiskach robotniczych oraz rolników. Z kolei na ziemniaki najwięcej przeznaczają gospodarstwa rolników oraz emerytów i rencistów, a najmniej gospodarstwa pracowników na stanowiskach nierobotniczych i pracujących na własny rachunek. Obliczone miary zróżnicowania, takie jak współczynnik zmienności V_s , miara rozstępu R i miara dystansu D świadczą o istotnym zróżnicowaniu ponoszonych wydatków na owoce i warzywa w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, do której należy gospodarstwo domowe (por. tabela 1).

Tabela 1

Przeciętne miesięczne wydatki na żywność oraz owoce i warzywa na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2016 roku według grup społeczno-ekonomicznych oraz miary zróżnicowania wydatków (w PLN)

Produkty	Gospodarstwa domowe								Udział wydatków...*	Miary zróżnicowania		
	Ogółem	Pracowników			Rolników	Pracujących na własny rachunek	Emerytów	Rencistów		V_s	R	D
		razem	na stan. robotniczych	na stan. nierobotniczych								
Żywność	249	234	215	255	237	248	307	279	100	10,6	92	1,4
Owoce, w tym:	18	17	12	21	13	20	23	19	7,1	20,5	11	1,9
Owoce cytrusowe i banany	6	6	5	7	4	6	7	6	2,3	18,4	3	1,7
Pozostałe owoce świeże	9	8	6	10	7	10	13	10	3,6	20,9	7	2,1
W tym jabłka	2	2	2	2	2	2	3	3	0,9	20,7	2	1,9
Owoce suszone, mrożone, orzechy, przetwory owocowe	3	3	2	4	2	4	3	2	1,2	32,5	3	2,5
Warzywa, w tym:	30	28	25	32	26	31	37	35	12,1	12,8	12	1,5
Warzywa świeże lub chłodzone	18	16	14	19	15	18	23	21	7,0	14,9	9	1,6
Ziemniaki	4	4	4	3	6	3	5	5	1,6	21,6	2	1,8
Warzywa i grzyby mrożone	1	1	1	1	1	1	1	1	0,5	22,0	1	2,2
Warzywa suszone i pozostałe przetwory warzywne	7	7	7	8	5	8	8	8	3,0	16,1	4	1,8
Soki owocowe	2	3	2	3	2	4	2	2	1,0	31,0	2	2,3
Soki warzywne i owocowo-warzywne	1	1	1	1	0	1	1	1	0,3	23,2	0	2,3

*Udział wydatków na owoce i warzywa i soki w wydatkach na żywność ogółem w %; V_s –współczynnik zmienności w %; R –miara rozstępu, D –miara dystansu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS (2017).

Tabela 2

Średnie miesięczne spożycie owoców i warzyw na 1 osobę w gospodarstwach domowych według grup społeczno-ekonomicznych w Polsce w 2016 roku (w kg)

Produkty	Gospodarstwa domowe								*Udział spożycia...	**Różnica w udziale spożycia...
	Ogółem	Pracowników			Rolników	Pracujących na własny rachunek	Emerytów	Rencistów		
		ogółem	na stan. robotniczych	na stan. nierobotniczych						
Owoce w kg	3,66	3,34	2,80	3,97	3,16	3,75	4,90	4,16	100	-
Owoce świeże lub chłodzone	3,50	3,18	2,69	3,76	3,04	3,56	4,71	4,02	95,6	-0,2
Owoce cytrusowe i banany	1,25	1,22	1,01	1,47	0,89	1,34	1,49	1,28	34,2	3,0
Jabłka	1,08	0,91	0,85	0,99	1,13	0,98	1,57	1,45	29,5	-3,1
Owoce jagodowe	0,43	0,37	0,30	0,45	0,41	0,43	0,62	0,51	11,7	-1,3
Owoce suszone, mrożone, orzechy, przetwory owocowe	0,16	0,16	0,11	0,21	0,12	0,19	0,19	0,15	4,4	0,2
Warzywa w kg	8,59	7,62	7,89	7,32	10,53	7,24	11,26	11,25	100,0	-
Ziemniaki	3,48	3,02	3,48	2,48	5,24	2,55	4,50	4,76	40,5	-3,1
Warzywa świeże lub chłodzone	4,05	3,57	3,44	3,72	4,57	3,64	5,53	5,29	47,1	1,4
Kapusta	0,44	0,37	0,41	0,31	0,59	0,33	0,63	0,65	5,1	-0,2
Pomidory	0,83	0,74	0,68	0,82	0,80	0,79	1,13	1,04	9,7	0,4
Ogórki	0,53	0,47	0,50	0,45	0,80	0,42	0,67	0,73	6,2	0,4
Buraki	0,21	0,17	0,18	0,15	0,33	0,17	0,31	0,29	2,4	0,1
Marchew	0,49	0,42	0,43	0,42	0,69	0,42	0,66	0,65	5,7	0,1
Warzywa i grzyby mrożone	0,16	0,15	0,13	0,18	0,09	0,15	0,19	0,17	1,9	0,3
Warzywa suszone i pozostałe przetwory warzywne	0,90	0,88	0,83	0,94	0,64	0,89	1,05	1,04	10,5	1,4
Soki owocowe i warzywne w l	0,97	1,05	0,87	1,26	0,65	1,24	0,77	0,71	-	-

*Udział spożycia wybranych owoców i warzyw w spożyciu owoców lub warzyw ogółem w %;

**Różnica w udziale spożycia wybranych owoców i warzyw w spożyciu tych produktów ogółem w 2016 roku w porównaniu z 2014 rokiem.

Źródło: jak w tabeli 1.

Poziom wydatków przeznaczanych na owoce i warzywa znajduje swoje odzwierciedlenie w poziomie ich konsumpcji. W 2016 roku jedna osoba w gospodarstwie domowym przeciętnie miesięcznie konsumowała 3,66 kg owoców oraz 8,59 kg warzyw. Wśród spożywanych owoców aż 95,6% stanowią owoce świeże lub chłodzone, a niespełna 4,4% owoce suszone, mrożone, orzechy i przetwory owocowe. Spośród konsumowanych warzyw aż 40,5% stano-

wią ziemniaki, 47,1% stanowią warzywa świeże lub chłodzone, 1,9% – warzywa i grzyby mrożone, a 10,5% – warzywa suszone i pozostałe przetwory warzywne. W porównaniu do sytuacji z 2014 roku nastąpił spadek spożycia jabłek i owoców jagodowych, na korzyść spożycia owoców cytrusowych i bananów oraz owoców suszonych, mrożonych i przetworów owocowych. W przypadku warzyw nastąpił jedynie spadek konsumpcji ziemniaków i kapusty, na korzyść innych rodzajów warzyw świeżych, suszonych oraz przetworów warzywnych (por. tabela 2).

Analizując zróżnicowanie spożycia warzyw, owoców i soków względem grupy społeczno-ekonomicznej można zaobserwować istotne dysproporcje. Otóż owoców i warzyw świeżych, ziemniaków oraz warzyw suszonych i ich przetworów najwięcej konsumują emeryci. Z kolei owoców suszonych, mrożonych, orzechów i przetworów owocowych, a także soków owocowych i warzywnych najwięcej konsumują gospodarstwa pracowników na stanowiskach nierobotniczych. Na drugim biegunie znajdują się gospodarstwa pracowników na stanowiskach robotniczych, w których najmniej spożywa się zarówno owoców i warzyw świeżych, jak i owoców suszonych, mrożonych i przetworzonych, oraz gospodarstwa rolników, w których konsumuje się najmniej przetworów warzywnych oraz soków owocowych i warzywnych, a najwięcej ziemniaków (por. tabela 2).

Zróżnicowanie konsumpcji owoców i warzyw w zależności od typów gospodarstw domowych

Zróżnicowanie spożycia owoców i warzyw jest widoczne nie tylko w powiązaniu z przynależnością do grupy społeczno-ekonomicznej, lecz również w związku z innymi kryteriami typologii gospodarstw domowych uwzględnionych podczas analiz, o czym świadczy obliczony współczynnik zmienności V_s oraz miara rozstępu R i miara dystansu D . Na podstawie przeprowadzonych analiz można zaobserwować, że największe różnice w spożyciu owoców i warzyw występują w zależności od grupy kwintylowej oraz typu biologicznego gospodarstwa domowego. Obliczone współczynniki zmienności świadczą, że właśnie w gospodarstwach wyodrębnionych pod względem uzyskiwanych dochodów oraz liczby posiadanych dzieci, zróżnicowanie w ilości spożywanych owoców i warzyw jest największe. Przy czym największe dysproporcje w spożyciu owoców występują częściej w związku z grupą kwintylową, a w spożyciu warzyw, z typem biologicznym rodziny. Jedynie w zakresie spożycia ziemniaków największe różnice występują w relacji z kryterium grupy społeczno-ekonomicznej, a dysproporcje w konsumpcji soków owocowych i warzywnych w zależności od kryterium: poziom wykształcenia głowy domu. Relatywnie najczęściej najniższą zmienność konsumpcji analizowanych owoców, warzyw mrożonych, suszonych i przetworów warzywnych zaobserwowano przy uwzględnieniu kryterium lokalizacji - klasy miejscowości zamieszkania, regionu czy województwa, a warzyw świeżych lub chłodzonych – grupy kwintylowej (por. tabele 3 i 4).

Na podstawie analizy danych pochodzących z badania budżetów gospodarstw domowych można stwierdzić, że najwięcej owoców i warzyw konsumują gospodarstwa domowe

zaliczone do V grupy kwintylowej - 20% gospodarstw o najwyższych dochodach, a najmniej, zaliczone do I grupy kwintylowej – 20% gospodarstw o najmniejszych dochodach¹. Uwzględniając typ biologiczny rodziny, to najwięcej analizowanych produktów spożywają małżeństwa bez dzieci, a najmniej małżeństwa z trojgiem lub więcej dzieci na utrzymaniu.

Tabela 3

Różnice w konsumpcji owoców i warzyw w różnych typach gospodarstw domowych obliczone na podstawie współczynnika zmienności V_s (w %)*

Wyszczególnienie	Grupa społeczno-ekonomiczna	Grupa kwintylowa	Typ biologiczny rodziny	Poziom wykształcenia głowy domu	Klasa miejscowości zamieszkania	Region	Województwo
Owoce w kg	16,6	27,2	25,9	16,2	9,7	4,3	7,4
Owoce świeże lub chłodzone	16,7	26,5	26,0	15,1	9,2	4,1	7,2
Owoce cytrusowe i banany	16,7	28,6	20,0	20,4	12,4	7,4	10,8
Jabłka	20,8	17,0	27,3	6,6	2,8	7,3	10,8
Owoce jagodowe	19,9	32,3	34,7	17,7	10,1	8,0	15,4
Owoce suszone, mrożone, orzechy, przetwory owocowe	21,5	42,8	25,3	39,8	20,1	11,2	20,4
Warzywa w kg	18,0	6,7	26,1	9,1	6,8	7,2	9,8
Ziemniaki	25,9	6,5	24,3	22,4	17,7	10,7	15,5
Warzywa świeże lub chłodzone	17,4	14,1	31,2	3,7	4,0	8,3	10,7
Kapusta	26,9	5,9	36,0	19,2	21,2	16,3	20,9
Pomidory	16,5	19,7	29,7	6,8	5,7	8,3	10,5
Ogórki	22,6	6,0	29,7	11,2	17,8	15,9	19,4
Buraki	28,4	4,5	38,8	15,4	25,8	21,3	27,6
Marchew	20,8	6,7	28,0	8,1	13,5	12,6	17,0
Warzywa i grzyby mrożone	20,7	26,5	21,5	18,8	18,5	12,0	12,9
Warzywa suszone i pozostałe przetwory warzywne	14,3	18,0	16,7	6,2	11,3	5,1	9,7
Soki owocowe i warzywne w l	24,7	23,9	13,2	28,9	14,8	7,6	11,7

*Zaznaczone w wierszach zostały wartości oznaczające największe (szare tło) i najmniejsze zróżnicowanie, tym samym znaczenie typów (cech) gospodarstw domowych, jako czynników różnicujących poziom przeciętnego miesięcznego spożycia owoców i warzyw na 1 osobę w gospodarstwie domowym.
Źródło: jak w tabeli 2.

¹ Z wyjątkiem ziemniaków, których najwięcej konsumuje się w gospodarstwach domowych zaliczonych do II grupy kwintylowej, a najmniej do V grupy kwintylowej.

Tabela 4

Różnice w konsumpcji owoców i warzyw w różnych typach gospodarstw domowych na podstawie miary wzrostu R [kg lub l] i miary dystansu D [-]*

Wyszczególnienie	Grupa społeczno-ekonomiczna		Grupa kwintylowa		Typ biologiczny rodziny		Poziom wykształcenia głowy domu		Klasa miejscowości zamieszkania		Region		Województwo	
	R	D	R	D	R	D	R	D	R	D	R	D	R	D
Owoce (w kg)	2,1	1,8	3,1	2,3	3,0	2,2	1,5	1,5	1,2	1,4	0,4	1,1	0,9	1,3
Owoce świeże lub chłodzone	2,0	1,8	2,9	2,3	2,9	2,2	1,3	1,5	1,1	1,3	0,4	1,1	0,9	1,3
Owoce cytrusowe i banany	0,6	1,7	1,1	2,5	0,8	1,9	0,6	1,6	0,6	1,6	0,3	1,3	0,4	1,4
Jabłka	0,7	1,8	0,5	1,6	0,8	2,1	0,2	1,2	0,1	1,1	0,2	1,2	0,4	1,4
Owoce jagodowe	0,3	2,1	0,4	2,8	0,5	3,0	0,2	1,5	0,2	1,4	0,1	1,3	0,3	1,9
Owoce suszone, mrożone, orzechy, przetwory owocowe	0,1	1,9	0,2	3,6	0,1	2,3	0,2	2,6	0,1	2,0	0,1	1,5	0,1	2,2
Warzywa (w kg)	4,0	1,6	1,7	1,2	5,8	2,0	2,3	1,3	2,0	1,3	2,0	1,3	3,4	1,5
Ziemniaki	2,8	2,1	0,7	1,2	2,1	2,0	2,2	1,9	2,0	1,9	1,2	1,4	2,3	1,8
Warzywa świeże lub chłodzone	2,1	1,6	1,7	1,5	3,4	2,4	0,4	1,1	0,6	1,1	1,0	1,3	1,8	1,6
Kapusta	0,3	2,1	0,1	1,2	0,4	2,5	0,2	1,7	0,3	2,1	0,2	1,6	0,3	1,9
Pomidory	0,5	1,7	0,5	1,8	0,7	2,4	0,2	1,2	0,2	1,2	0,2	1,3	0,3	1,4
Ogórki	0,4	1,9	0,1	1,2	0,4	2,1	0,2	1,4	0,3	1,8	0,3	1,7	0,5	2,2
Buraki	0,2	2,2	0,0	1,2	0,2	2,5	0,1	1,5	0,2	2,3	0,2	2,0	0,2	2,8
Marchew	0,3	1,6	0,1	1,2	0,4	2,1	0,1	1,2	0,2	1,5	0,2	1,5	0,3	1,9
Warzywa i grzyby mrożone	0,1	2,1	0,1	2,3	0,1	2,1	0,1	1,6	0,1	2,0	0,1	1,5	0,1	1,7
Warzywa suszone i pozostałe przetwory warzywne	0,4	1,6	0,5	1,8	0,5	1,7	0,1	1,2	0,4	1,5	0,2	1,2	0,3	1,4
Soki owocowe i warzywne [l]	0,6	1,9	0,7	2,1	0,4	1,5	0,7	2,2	0,5	1,7	0,3	1,3	0,4	1,6

*Wyjaśnienie jak w tabeli 3.

Źródło: jak w tabeli 2.

Uwzględniając pozostałe kryteria tworzące typologię gospodarstw domowych, można stwierdzić, że w zakresie poziomu konsumpcji owoców i warzyw też są dysproporcje, jednak na relatywnie niższym poziomie. I tak, najwięcej owoców i warzyw spożywanych jest w gospodarstwach, w których osoba odniesienia posiada wykształcenie wyższe, a najmniej, gdy ma wykształcenie gimnazjalne, podstawowe lub jest bez wykształcenia. Uwzględniając klasę miejscowości zamieszkania, spożycie owoców świeżych, suszonych, mrożonych oraz przetworów owocowych, pomidorów oraz warzyw i grzybów mrożonych, suszonych oraz pozostałych przetworów warzywnych, a także soków owocowo-warzywnych jest największe w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców, z kolei jabłek, warzyw świeżych lub chło-

dzonych, w tym kapusty, ogórków, buraków i marchwi najczęściej spożywa się na wsi, a najmniejsze spożycie tych ostatnich produktów jest w dużych miastach. W przypadku klasy miejscowości zamieszkania, regionu i województwa, dysproporcje w ilości spożywanych owoców i warzyw są nieznaczne oraz można zaobserwować brak zdecydowanych tendencji, które można by przypisać do konkretnego regionu czy województwa.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych analiz wynika, że konsumpcja owoców i warzyw przez polskie gospodarstwa domowe jest zróżnicowana, przy czym skala tych różnic jest uzależniona od typu gospodarstwa domowego. Wśród determinant różnicujących gospodarstwa domowe w tym zakresie są takie czynniki, jak: przynależność do grupy społeczno-ekonomicznej, dochody, typ biologiczny rodziny, wykształcenie głowy domu czy lokalizacja gospodarstwa domowego. Istnieją również dysproporcje w różnych typach gospodarstw w zależności od rodzaju spożywanych owoców i warzyw, czy są to produkty świeże, mrożone, suszone, czy też przetwory owocowe i warzywne. Przeprowadzone analizy wykazały, że najczęściej owoców i warzyw w Polsce konsumują gospodarstwa emerytów, a najmniej gospodarstwa pracowników na stanowiskach robotniczych. Czynnikiem istotnie różnicującym poziom konsumpcji owoców i warzyw w polskich gospodarstwach domowych jest poziom dochodów oraz typ biologiczny rodziny, przy czym występujące dysproporcje w spożyciu owoców częściej determinowane są dochodami, a różnice w konsumpcji warzyw – typem biologicznym rodziny. Największe dysproporcje w spożyciu soków owocowych i warzywnych zdecydowanie częściej determinuje wykształcenie głowy domu. Z kolei lokalizacja gospodarstwa domowego, klasa miejscowości zamieszkania, region czy województwo nie mają zdecydowanej roli w konsumpcji analizowanych produktów.

Przyczyną różnic w poziomie konsumpcji owoców i warzyw, widocznych w odniesieniu do grupy społeczno-ekonomicznej, może być wyższa świadomość osób w wieku poprodukcyjnym oraz chęć zdrowego odżywiania się i stylu życia. Inną widoczną barierą lub stymulantą konsumpcji owoców i warzyw jest poziom uzyskiwanych dochodów, przekładający się następnie na wydatki i konsumpcję tej grupy produktów. Warzywa i owoce, zgodnie z nowymi zaleceniami Instytutu Żywności i Żywienia powinny być kluczem do zdrowia i dobrego samopoczucia dla każdego człowieka, jednak przeprowadzone analizy wykazały, że istnieją pewne czynniki, w postaci np. dochodów lub wielkości rodziny, uwypuklające różnice w poziomie konsumpcji tych produktów, w konsekwencji przekładające się na zdrowie i jakość życia członków rodziny.

Bibliografia

- Bertrandt J., Czapski J., Korczak J., Gawęcki J., Flaczyk E., Jeżewska-Zychowicz M., Weber M., Ziółkowska B. i in., (2009), *Uwarunkowania sposobu żywienia się społeczeństwa*, (w:) Gawęcki J., Roszkowski W. (red.), *Żywność człowieka a zdrowie publiczne (3)*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Dąbrowska A., Ozimek I. (2010), *Zrównoważona konsumpcja i produkcja jako atrybut współczesnych społeczeństw i gospodarek*, (w:) Woźniak L., Strojny L., Wojnicka E. (red.), *Ekoinnowacyjność dziś i jutro – wyzwania, bariery rozwoju oraz instrumenty wsparcia*, PARP, Warszawa.
- EUFIC (2012), *Konsumpcja warzyw i owoców w Europie – czy Europejczycy spożywają ich wystarczająco dużo?*, „Przegląd EUFIC” nr 01, <http://www.eufic.org/article/pl/expid/konsumpcja-warzyw-owocow-europie/> [dostęp:13.09.2016].
- GUS (2017), *Budżety gospodarstw domowych w 2016 r.*, Warszawa, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/budzety-gospodarstw-domowych-w-2014-r,-9,9.html> [dostęp:10.11.2017].
- GUS (2016), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015*, Warszawa.
- Gutkowska K., Ozimek I. (2009), *Czynniki ekonomiczne warunkujące sposób żywienia populacji*, (w:) Gawęcki J., Roszkowski W. (red.), *Żywność człowieka a zdrowie publiczne (3)*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jąder K., Wawrzyniak J. (2015), *Zmiany w spożyciu owoców i warzyw oraz ich przetworów w Polsce w latach 1999-2013 a zjawisko zrównoważonej konsumpcji*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, nr 3(37), DOI:10.17306/JARD.2015.45.
- Marlière An Le Nouail (2012), *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie propagowania zrównoważonej produkcji i konsumpcji w UE* (opinia rozpoznawcza), NAT/537 Propagowanie zrównoważonej produkcji i konsumpcji w UE, Bruksela.
- Murawska A. (2016), *Zmiany w spożyciu warzyw w Polsce w kontekście zrównoważonej konsumpcji*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu”, Tom XVIII, Zeszyt 3.
- Murawska A. (2015), *Tendencje zmian wzorców konsumpcji w krajach Unii Europejskiej w kierunku zrównoważonego rozwoju*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, nr 3(37), DOI: 10.17306/JARD.2015.50.
- Rachocka J. (2003), *Dekonsumpcja, domocentryzm, ekologizacja życia – nowe tendencje konsumpcyjne w rozwiniętych gospodarkach rynkowych*, (w:) Biernat T. (red.), *Problemy globalizacji gospodarki*, PTE, Szczecin.
- Starnawska S. (1996), *Ewolucja konsumeryzmu w krajach zachodnich*, „Marketing i Rynek”, nr 8-9.

Differences in Consumption of Fruit and Vegetables in Different Types of Polish Households

Summary

The idea of sustainable development, production and consumption is slowly shaping the awareness of Poles, and its primary challenge is the realisation of responsible consumption of food. It will depend on their health, quality of life and condition of the natural environment from everyday dietary choices. The purpose of this article is to present the level, structure and diversification of expenditure and consumption of fruit and vegetables, depending on the type of household. The article is based on data from household budget surveys in 2016. Statistical, descriptive and comparative methods were used. Structural indicators, measure of position and variability were presented. The analysis shows that the level of consumption of fruit and vegetables by Polish households is varied; the scale of this variation depends on

the type of household. Among determinants that differentiate between households are factors such as socioeconomic membership, income, biological type, education of the reference person or household location.

Key words: consumption, food, fruit, vegetables, household, differences.

JEL codes: D10, D12, I12

Дифференциация потребления овощей и фруктов в разных типах польских домохозяйств

Резюме

Идея устойчивого развития, производства и потребления медленно формирует сознание поляков, а основным же его вызовом становится осуществление ответственного потребления пищи. От повседневных питательных выборов потребителей будет зависеть состояние их здоровья, качество жизни и состояние природной среды. Цель исследовательской статьи – представить уровень, структуру и дифференциацию расходов и потребления овощей и фруктов в зависимости от типа домохозяйства. В статье использовали данные из обследования бюджетов домохозяйств в 2016 г. По ходу анализов применили статистические, описательные и сравнительные методы, представили показатели структуры, меры положения и изменчивости. Проведенные анализы показывают, что уровень потребления овощей и фруктов польскими домохозяйствами дифференцирован, причем масштаб отличия зависит от типа домохозяйства. В числе детерминантов, дифференцирующих домохозяйства, есть такие факторы, как принадлежность к социально-экономической группе, доходы, биологический тип, образование главы семьи или размещение домохозяйства.

Ключевые слова: потребление, пища, фрукты, овощи, домохозяйство, отличия.

Коды JEL: D10, D12, I12

Artykuł zaakceptowany do druku w lutym 2018 roku

Afiliacja:

dr inż. Anna Murawska

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy
Wydział Zarządzania

Katedra Ekonomii i Prawa Gospodarczego

ul. Fordońska 430

85-790 Bydgoszcz

e-mail: anna.murawska@utp.edu.pl